

Profesor Dan Negrescu odkazuje nepriateľom latinčiny: „Somárov poznáš podľa uší, hlupákov podľa reči!“ (Prvá časť)

31. januára 2022 ✚ Kultúra ✚ Rozhovory

Svet vôkol nás sa nám zdá temný a latinské sloveso *negresco*, potemnievam, černiem, je pri nedostatku kresťanskej *luciditas* varovným prstom.

Nositeľ tohto priezviska a jeden z najvýraznejších mužov pera vo svojom geografickom *milieu*, latinista, spisovateľ a esejista Dan Negrescu, v rozhovore pre portál *Christianitas.sk* skladá imaginárny klobúk pred lýceom temešvárskeho piaristov a spomína aj na návštevu Svätého Otca v Rumunsku.

Ariadninou niťou prvej časti kolokvia nekorunovaného imperátora rumunských latinčinárov s Luciou Laudoniou je sloboda a roztínanie gordických uzlov latinskej kultúry – uzlov, na ktorých visí opona (nielen) antiky.

Profesor Negrescu na návšteve Bratislavy.

Zdroj: archív D. Negresca

Dan Negrescu (*1953, Temešvár) – emeritný profesor klasickej filológie. Latinista, spisovateľ, prekladateľ, esejista a publicista, ktorý rozbíja falošné amfory slovných gýčov. Ako prozaik a románopisec sa venuje historickej beletrii zasvätenej dedičstvu antického Ríma a filozofickej reflexii dejín Temešváru a Banátu. Na konte má desiatky monografií, štúdií a prekladov kardinálnych diel z pokladnice klasickej, patristickej či stredovekej latinskej literatúry. Od roku 1996 pôsobil ako vedúci Katedry klasickej filológie na Západnej univerzite v Temešvári. Je členom Spolku rumunských spisovateľov a spolupracoval s poprednými literárnymi periodikami doma i v zahraničí, vrátane literárneho denníka *Signum* z Drážďan a denníka *Lumea liberă*, ktorý vychádza v New Yorku. Za román *Imperiálna trilógia* získal v roku 2003 cenu za prózu Spolku rumunských spisovateľov. Eseje z jeho pera našli svoj domov na portáli LaPunkt, ktorý je členom prestížnej siete kultúrnych magazínov so sídlom vo Viedni

Pán profesor, pochádzate z Temešváru, mesta ruží a srdca Banátu. Povedzte nám niečo o Vašom rodnom meste.

Príbeh o ružiach znie skutočne nádherne, no stáva sa smutným, keď sa pozrieme na ruiny domu, ktorý z Temešváru urobil mesto ruží. Po niekoľkých márných občianskych protestoch začala predstieraná rekonštrukcia, ale len do tej miery, aby dovnútra nepršalo.

V istom rozsahu som zamilovaný do môjho rodného mesta a je prirodzené, že je to tak. Na druhej strane som nespokojný, nehovorím však sklamaný, pretože nemám vo zvyku čímkoľvek klamať sám seba, nakoľko je to len možné.

Existuje určitá banátska pýcha, ktorá je právom nazývaná márnomyseľnosťou. Nie je vždy opodstatnená. Vychádzajúc z toho, čo som uviedol, môžem s trochou nadsádzky povedať, že pre mňa je moja rodná štvrť Mehala srdcom, ba dokonca hlavným mestom Banátu. Verím teda, že každý normálny, neskazený, nezdegenerovaný človek sa cíti byť spätý s miestom, kde sa narodil a ktoré pociťuje ako „pupok sveta“ bez ohľadu na to, kde a aké je to miesto. Od Rimanov som sa naučil, že existuje *genius loci*, od ktorého sa nemôžeš odlúčiť v tom zmysle, že ho na púti po „impériu“ sveta všade berieš so sebou.

Je evidentné, že Mehala bola prameňom inšpirácie pre moju prózu, čo však neznamená, že som nejakým spôsobom napísal históriu tohto miesta. To ani zďaleka nie. Iste nemôžem povedať, do akej miery bola atmosféra štvrte nefalšovaná pred niekoľkými desaťročiami, pretože každý prežitý čas je ten skutočný.

Temešvár je úzko spätý s revolučnými udalosťami z roku 1989. Aké sú Vaše spomienky na tieto chvíle a čo pre Vás znamená *Danajský dar slobody*? Vo Verdiho opere *Traviata* zaznie, že láska je *croce e delizia*, kríž a slasť, môžeme to tvrdiť aj o slobode?

Tieto udalosti sa naozaj začali v Temešvári, pretože sa tak pravdepodobne vopred rozhodlo... Písalo sa a špekulovalo. Jednými boli želané, inými neželané. Nechcem to komentovať najmä preto, že po toľkých rokoch na tom už nič nezmeníme.

V súvislosti so živým vzrušením niektorých málopočetných a spolitizovaných hlasov kričiacich „chceme pravdu!“ si nemôžem nespomenúť na otázku jedného Rimana, Pontia Piláta, „*quid est veritas?*“, na ktorú neodpovedal ani budúci Spasiteľ. Upresňujem pre prípadných replikantov, ktorí budú hovoriť, že Ježiš pred touto otázkou tvrdil *ego sum veritas*, ja som pravda, kým Riman sa pýta *quid*, čo a nie *quis*, kto.

Bol som v uliciach, no to zo mňa ešte nerobí revolucionára. Ďalší v uliciach neboli a stali sa certifikovanými revolucionármi, ale to je ich vec. V konečnom dôsledku všetky revolúcie boli pochybné, z dôvodu, že „požrali“ svoje deti.

Nehovorím o tých, ktorí boli v tom čase zastrelení, či už náhodne alebo kvôli pôsobivému počtu mŕtvych, pretože v očiach mnohých ide o kolaterálne straty. Samozrejme, okrem prezidentského páru. Vôbec nesúhlasím s „cechom“ novinárov a pracovníkov médií, ale mám na pamäti výrok jedného z nich, inak veľmi spravodlivého, o revolúcii: osemdesiat percent Rumunov zaspalo dobu s Ceaușescom a prebudilo sa až s

revolúciou.

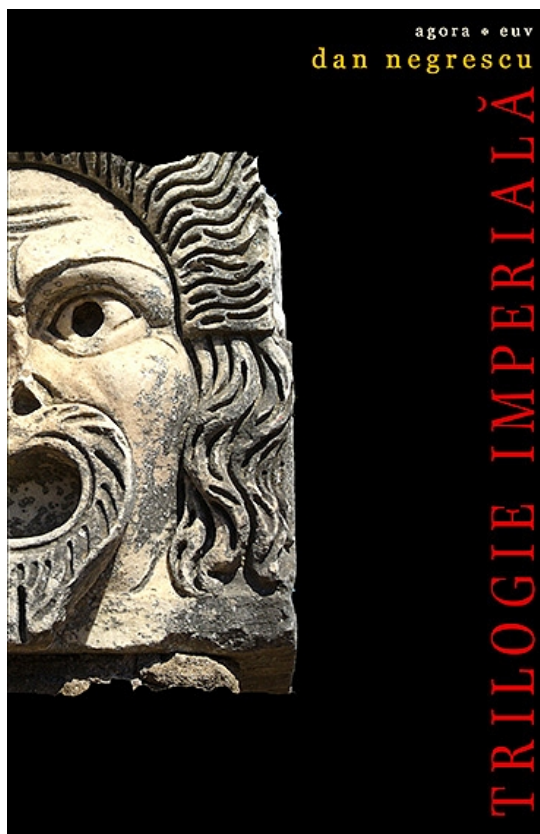
Dovoľte mi malé upresnenie, aspoň z môjho pohľadu: sloboda nie je dar. Nik nechce dávať dar, ktorý by sa mohol obrátiť proti darcovi. Ide skôr o stav dobre kontrolovaný „dirigentmi“, síce prospešný, no musím poznamenať – spravili to koniec-koncov aj iní –, že v mene slobody sa robí veľa špiny.

Uvediem jeden príklad skrytý v otázke: Prečo sa tak vehementne a nahlas presadzuje iba sloboda tlače bez skutočného práva na súdne odvolanie? Je zaujímavé – a nechcem to povedať ako akýsi intrigán –, že sa nehovorí o slobodách človeka, ale o jeho právach, čo je za predpokladu, že máme na zreteli konkrétny právny rámec, čosi celkom iné. Aj keď u Rimanov bola sloboda zbožštením zákonom definovanej slobody, ešte som nevidel žiadneho novinára odsúdeného za klamstvo.

Áno, sloboda je, tak, ako božsky spieva Verdiho Violetta, pre bežného smrteľníka. Praje si zostať *sempre libera* a vieme, čo sa s ňou stane...

Odteraz ma vsutku teší decembrová sloboda vzťahujúca sa na Horatiovho otroka, aj keby to boli len Saturnálie (decembrová slávnosť v antickom Ríme, pri ktorej sa otroci na jeden deň stávali pánmi a naopak, zároveň je to slovná hračka, pretože revolúcia v Rumunsku sa odohrala v decembri, pozn. naša). Užívaj si decembrovú slobodu, ale ešte raz: nemôžem si nevšimnúť, že má rôzne podoby...

Svätý Augustín na jednom mieste naznačuje, že najvyššia sloboda je vo svojej podstate slobodou vnútorného myslenia nezávislou na vonkajších faktoroch.

Hlavnou postavou románu Dana Negresca *Imperiálna trilógia* je fiktívny rímsky cisár Sapiens Renatus (Znovuzrodený Rozumný).

Zdroj: editura.uvt.ro

Spomienky nie sú pánom človeka, ale človek je pánom spomienok. Spomínate si na školské a vzdelávacie dielo temešvárskeho piaristu?

O tom môžem hovoriť iba vďaka ľuďom, ktorí už nie sú medzi nami, no ktorých som osobne poznal. Od nich som sa dozvedel čosi o výnimočnom piaristickom lýceu v Temešvári.

Bol som na konci lyceálnych štúdií, keď mi vtedajšia profesorka latinčiny, ktorá ma pripravovala na prijímacie pohovory do novozaloženej latinskej sekcie (na univerzitné štúdium, pozn. naša), blahej pamäti Maria Pârlog, inak tiež autorka jednej gramatiky latinského jazyka, darovala niekoľko špecializovaných kníh. Jej meno som vo svojich románoch zlatinizoval do podoby Marcia. Na knihách som si všimol dve pečate: jedna bola „*Bibliotheca scholarum piarum*“ a na ďalšej sa skvelo meno „*Bledy Lajos, piarista tanár*“ (mladý piarista, *tanár* je rumunskojazyčným derivátom latinského *tener*, pozn. naša). Spýtal som sa a dostal som odpoveď. Knihy boli pozostatkami zo zaniknutej knižnice Piaristického lýcea a meno patrilo najvýznamnejšiemu miestnemu profesorovi latinčiny tej doby.

Finále bolo ako vždy smutné, veru aj pre latinčinu. Osobnú poctu piaristickému lýceu som vzdal v mojej próze *Horatius pod snehovou perinou* so všetkými farbami dobových reálií. Aby som bol presvedčivejší, dodávam, že je založená na skutočných udalostiach. A ešte jedno dôležité *addendum*: na Piaristické lýceum bývali prijímané deti a mládež bez ohľadu na vierovyznanie iba s jedinou podmienkou: chcieť sa horlivo učiť.

Piaristi, a nielen oni, rozvíjali edukačné princípy, ktoré jeden z veľkých duchov neskorej antiky Martianus Capella excelentne opísal v diele *De nuptiis Philologiae et Mercurii*. V čom veríte, že spočíva podstata princípu *septem artes liberales*?

Domnievam sa, že pohanská formácia Martiana Capellu, teda odmietnutie podriaďiť sa spočiatku trochu neúprosnej viere (v dobe Martiana Cappellu hovoríme o arianizme, pozn. naša), je kľúčom k tomu, čo sa neskôr stane piaristickým systémom vzdelania. Vyššie som zdôraznil excelentnú otvorenosť lýcea počnúc prijímacím konaním. *Septem artes liberales* ako koncept vyvinutý Martianom treba klásť do súvisu so štedrosťou rímskeho ducha na všetkých úrovniach, samozrejme, s ohľadom na *lex* ako nástroj budovania spoločnosti, ktorá postupne vybudovala Impérium, teda svet. Myslenie muselo byť slobodné, pokiaľ malo zrodiť *artes liberales*.

Čo sa týka starorímskej idey slobody, rád by som podčiarkol, že Rím na svojom vrchole mal asi tristo pohanských chrámov slúžiacich približne štyrom stovkám božstiev a kultov, vlastným alebo adoptívnym. Podstata teda bola, ako verím, *libertas* usporiadaná podľa určitých kritérií. Tak hovoria pramene. Kráčajme priamo k nim a nie, ako sa dnes hovorí, podľa (alebo vedľa) nich.

Domnievate sa, že je dôležité, aby kňazi, osobitne katolícki, boli schopní pri určitých príležitostiach komunikovať v latinčine, tak, ako si to priali mnohí pápeži minulosti? Máte v tomto smere nejakú peknú skúsenosť?

Bolo by krásne, ak by to tak bolo, a to aj preto, aby služobníci oltára nezabudli, odkiaľ vzišli. Mám na mysli aj nekatolíkov, teda pravoslávnych, protestantov *et alii*. Jedna vec je jasná: dejiny nemôžeme zmeniť.

Jeden zážitok, povedal by som, zázračný, som mal v Maďarsku. Pri príležitosti jednej cesty som sa dostal za Dunaj, do malej oblasti, kde bol katolícky chrám situovaný priamo v puste, stál však na podivnom kopci.

Kňaz nám umožnil návštevu kostolíka s vysvetlením, že pôvodne tam stál rímsky vojenský objekt určený na dohľad nad oblasťou, preto bol kopec umelo navrhnutý. Keď kňaz zistil, že som profesorom latinčiny, vyznal sa mi z obdivu k nej a celkom prirodzene sme začali konverzovať po latinsky. Ocitli sme sa mimo hraníc času. K zlému zážitku sa nechcem priznať, nakoľko sa bohužiaľ udial doma, *domi*. Nerozumie sa Doma (v nebeskom domove, pozn. naša).

Ak ma pamäť neklame, kdesi ste sa vyjadrili, že *sermo Latinus* nemôže byť pochovaný pod mohylou času, lebo nevieme, kedy a kde, a či vôbec, mal pohreb... Tento bonmot sa mi veľmi páči. Som presvedčená, že žiaden vedec nemôže latinskému jazyku vystaviť úmrtný list s presným dátumom, také čosi principiálne nie je možné. Vieme, že pohreb v starom Ríme nebol považovaný iba za akési smutné a jednoduché *addio*, ale za finalizáciu spôsobu života, za úžasné stretnutie s predkami. Nebojme sa preto povedať, že pohreb je podivuhodnou korunou života. Latinčina však nebola korunovaná smrťou, ale priamo večnosťou, nie je tak?

Držím sa toho, čo uvádzate a citujete. V skutočnosti pohreb, ak mám použiť termín z Vašej otázky, u starých Rimanov neznamenal konečný zánik, ale, aby sme boli optimisti, prechod do večnosti, *Elysium*. Naostatok ste zostali doma v *Lararii* pravidelne uctievaný Vašou rodinou.

V prípade latinčiny má večnosť pozemský rozmer, a nielen to: ukazuje nám, že aj na zemi existuje *immortalitas*, pokiaľ sa pravdaže zachováva a rešpektuje božská služba. Latinčina, akokoľvek nesmrteľná a podobná Božiemu obrazu, zomiera vždy, keď vládne nekultúrnosť a stupidita, jej novolatinské relikty však prežijú aj preto, že nemajú za seba žiadnu náhradu v dobe rôznych náhrad a náhradníkov.

Viem, že patríte *sine ulla dubitatione* k obhajcom živej a oživujúcej latinčiny, no mantra mortality je v súvislosti s jazykom starých Rimanov rozšírená i v kruhoch špecialistov. Môže byť mienka, že latinský jazyk je dnes už extirpovaný, považovaná za pestilenciálnu? Vysvetlite nám, ako *Latinitatis vivae amicus*, prečo *lingua Latina* nie je mŕtvy jazyk?

Priznávam, že sa mi páči Vami použitý výraz pestilenciálny názor, teda mienka ako mor. Mám na zreteli vyjadrenie latinistov po Transylvánskej škole, ktorí i napriek všetkým neskorším obvineniam hrali kľúčovú rolu v obrane latinčiny a jej ducha. Najmä keď počujem abnormality typu „mŕtvy jazyk“ alebo „načo nám to treba?“, príde mi na um *pestilentia mentis*, mor mysle.

Čo sa týka ostatných, moja odpoveď je veľmi jednoduchá: niečo, čo má toľko priamych i nepriamych nasledovníkov, nemôže byť mŕtve. Kto to chápe, dobre robí, kto však nie, zostáva mimo akejkoľvek polemiky. Nemá zmysel pokúšať sa vysvetliť niekomu čosi, čo je mimo kapacity jeho myslenia, ako to skvele vyjadruje isté latinské príslovie: „Somárov poznáš podľa uší, hlupákov podľa reči.“

Zmienili ste sa o predstaviteľoch Transylvánskej školy, ktorej význam pre duchovné a kultúrne prebudenie rumunského národa je *res magni momenti*. Dá sa povedať, že títo koryfeji gréckokatolíckeho osvietenstva boli v pozitívnom zmysle slova noblesnými agentmi východnej latinity (*Latinitatea orientală*), avšak ich činnosť na Slovensku vôbec nie je známa. Mrzí ma, že mnohí Slováci nemajú predstavu, že existuje aj živý fenomén východnej latinity...

Ešte horšie je, že aj v Rumunsku sa o členoch Transylvánskej školy vie čoraz menej... Bohužiaľ v tomto prípade je to dôsledok škriepok zločineckej politickej chásky s väčšinou, a do toho sa nechcem púšťať... Povedali ste dosť a nechcem sa opakovať.

Veľmi pozorne som sledoval návštevu Jeho Svätosti pápeža Františka v Rumunsku a s obdivom som o nej písal. Obdivuhodný smer cez rovnováhu. Hovorím len toľko, že je úlohou veriacich v jeho jurisdikcii, katolíkov a východných kresťanov zjednotených s Rímom, zvýšiť účinky jeho návštevy. Ako latinista ich môžem len podporiť silou nášho spoločného posvätného jazyka.

dokončenie v II. časti

URL adresa článku: <http://christianitas.sk/profesor-dan-negrescu-odkazuje-vrahom-latinciny-somarov-poznas-podla-usi-hlupakov-podla-reci-prva-cast/>